

Ljekarna K Sv. Trojstvu: izgubljeni sjaj zagrebačke secesije

Saint Trinity Pharmacy: Lost Glamour of Art Nouveau in Zagreb

Stella Fatović-Ferenčić¹, Jasenka Ferber Bogdan²

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

¹Odsjek za povijest medicinskih znanosti

Zavoda za povijest i filozofiju znanosti

²Arhiv za likovne umjetnosti

Kabineta za arhitekturu i urbanizam

10000 Zagreb, Gundulićeva 24/III.

Sažetak Ovim radom temeljenim na do sada neobjavljenim arhivskim izvorima nastavljamo istraživanja historiografije ljekarništva, rekonstruirajući kronologiju vlasništva i lokacija zagrebačke Ljekarne K Sv. Trojstvu. Prvi put smo identificirale nepoznate lokacije ove ljekarne u Mesničkoj 4 i Ilici 42. Posebnu pozornost posvetile smo arhitekturi i stilu gradnje nove zgrade ljekarne izgrađene 1899. u Ilici 43. Njezin projekt izradio je tada mladi arhitekt Vjekoslav Bastl (1872-1947), u vrijeme rada u ateljeru vodećih zagrebačkih arhitekata Lea Hönlgsberga i Julija Deutscha. Ljekarna se ubraja u njegova najranija ostvarenja, a u povijesti arhitekture opisana je kao "ishodište zagrebačkog modernizma". Budući da ova zgrada još postoji, a dio njezina prizemlja i danas je u izvornoj funkciji ljekarne, prikazale smo i ključna odstupanja od prvobitne izvedbe pročelja zgrade te istaknule nužnost njezina očuvanja kao dragocjene sastavnice hrvatske kulturne i ljekarničke baštine.

Ključne riječi: Hrvatska, Zagreb, povijest ljekarništva, Ljekarna K Sv. Trojstvu, kronologija vlasništva, arhitektura Vjekoslava Bastla, secesija, obitelj Pečić, obitelj Vouk, XIX.-XX. stoljeće, zagrebačka spomenička baština

Summary We have based this research primarily on archival sources aiming to reconstruct the chronology of ownership of the Saint Trinity pharmacy in Zagreb, as well as to identify its various locations in the past. We have identified its locations at Mesnička 4 and Ilica 42 which had been unknown so far. Special attention was paid to the Art Nouveau style and the façade decoration of the new pharmacy building constructed at Ilica 43 in 1899. The building was designed by a young architect Vjekoslav Bastl (1872-1947), who at the time worked in the atelier of the leading Zagreb architects Leo Hönlgsberg and Julio Deutsch. In the history of the Croatian architecture, this building is described as an early example of modernism in Zagreb. As the building still exists, and a part of its ground floor is still used as a pharmacy, we showed the major changes in its original design, and pointed out the necessity of its preservation as a valuable part of the Croatian cultural and pharmaceutical heritage.

Key words: Croatia, Zagreb, history of pharmacy, Saint Trinity pharmacy, chronology of ownership, architecture of Vjekoslav Bastl, Art Nouveau, Pečić family, Vouk family, 19th - 20th century, Zagreb cultural and architectural heritage

Gradovi srednje Europe u kasnom su XIX. stoljeću mjesta modernizacije, zbog koncentracije financijske i industrijske moći, ali isto tako i koncentracije znanja i novih umjetničkih snaga. Uz Beč, Prag i Ljubljanu, Zagreb je u to vrijeme nacionalno kulturno središte s potpuno izgrađenom željezničkom mrežom, administrativnim zgradama, kulturnim ustanovama te širokim ulicama s parkovima. Lenucijeva potkova, formirana kasnih 1880-ih godina, s nizom kvalitetnih privatnih i javnih građevina, postaje okosnicom modernoga Donjega grada, oko koje krajem XIX. stoljeća niču novi urbani blokovi. Nositelji modernizacije grada uglavnom su zagrebački arhitekti, školovani u Beču, Grazu i Budimpešti,

koji u svoje projekte unose nove ideje vodećih internacionalnih arhitektonskih pokreta. I dok je Lenucijeva potkova izgrađena u pretežno historicističkom stilu, projekti koji slijede oko 1900. unose dah kozmopolitskog *Art Nouveaua* odnosno *Jugendstila*, uz primjenu nove tehnike gradnje s pomoću čeličnog okvira. Ovaj internacionalni stil prisutan je u ranim projektima većine mladih arhitekata, koji zbog višestruko povećane potrebe izgradnje dobivaju izvanredne prilike – Vjekoslav Bastl, Aladár Baranyai, Viktor Kovačić, Stjepan Podhorsky i mnogi drugi (1).

Neosporna je, međutim, uloga naručitelja ovih građevina,

koji ulažu znatna financijska sredstva, ali i svoje povjerenje u novu generaciju arhitekata. U tom smislu osobito mjesto zauzima dio zagrebačke elite toga vremena, posebice bogati ljekarnici, koji svojim ulaganjima u arhitekturu grada snažno pridonose kvalitetnijem izgledu tadašnjeg Zagreba. Uz ljekarnike investitore, poput Eugena Viktora Fellerera, Hinka Brodjovina, Vladimira Bartulića, o kojima su već objavljene pojedinačne analize (2-4), u dovid interesa ulaze i nešto manji, ali jednako rafinirani projekti pojedinih istaknutih ljekarničkih obitelji.

U sklopu arhivskih istraživanja vezanih uz kronologiju vlasništva, lokaciju i izgradnju ljekarne *K Sv. Trojstvu* posebnu pozornost posvetili smo specifičnom kulturnom senzibilitetu njezinih naručitelja i vremena u kojem je nastala. Budući da zgrada ove ljekarne u Ilici 43 još postoji i nije prenamijenjena, prikazale smo i ključna odstupanja od inicijalnog projekta izgradnje te istaknule nužnost njezina očuvanja kao dragocjene sastavnice hrvatske kulturne i ljekarničke baštine.

Ljekarna K Svetom Trojstvu: kronologija vlasništva i prvobitna lokacija

Prema reklamnim letcima i reklamnim porukama 1828. godina je ispisana kao godina osnutka ljekarne *K Sv. Trojstvu*. Podatci o njezinu osnutku i prvim vlasnicima nepotpuni su i podosta variraju. O najranijim počecima zasada ne postoje jasne indikacije. Prema Tartalji (5) povijest vlasništva ove ljekarne može se pratiti od 1840., dok su po drugim izvorima (6) njezino otvaranje i osnutak datirani u 1849. godinu. U postojećoj objavljenoj literaturi kao njen prvi vlasnik spominje se Miroslav Horaček (1822-1874), a Tartalja ga navodi i kao osnivača (5). Budući da je Horaček diplomirao u Budimpešti 1845., vjerojatnije je da je svoju prvu ljekarnu otvorio nakon stečene diplome, dakle 1849. godine. Od osnutka je ljekarna bila smještena u Lovačkoj ulici (donji dio današnje Mesničke ulice do Streljačke, tj. do Mesničkih vrata, južnog ulaza u Gornji grad, srušenog 1836. godine). Početkom XIX. st. u ovom se dijelu Mesničke ulice nalazilo nekoliko drvenih prizemnica koje su postupno od sredine stoljeća zamjenjivane zidanim zgradama historicističkog stila (7). Najstarija, i danas postojeća kuća ovog dijela ulice je jednokatnica na uglu s Ilicom, sagrađena u prvoj polovici XIX. st. (kuća Mužević). Spomenuta ljekarna se, nakon otvaranja 1849. godine, smjestila u iznajmljeni ulični lokal zidane dvokatnice u Mesničkoj 4, izgrađene 1830. godine za investitora Ludovika Jelačića (8). Kuća je danas pod zaštitom Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode (Z-1006).

Miroslava Horačeka, prvog vlasnika ljekarne, ubrajamo među uglednije ljekarnike tog vremena. Osim što je sudjelovao u gospodarskom životu Zagreba i nalazio se među članovima odbora *Prve dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe* otvorene 1864., obnašao je i funkciju prvog predsjednika Hrvatsko-slavonskoga ljekarničkog zbora u razdoblju od 1858. do 1867. godine (9). Ljekarnu je vodio

do 1869., kada vlasništvo preuzima Ferdinand Schams (1843-1910), koji je farmaciju diplomirao u Beču 1866., a 1870. ondje doktorirao i kemiju. Ljekarnu u Lovačkoj ulici vodio je do 1872., potom 1873. godine odlazi u Beograd, gdje do 1893. radi kao državni kemičar i nadzornik srpskih ljekarni (10, 11).

Sljedeći je vlasnik ljekarne Josip pl. Pečić (Pecsics) (slika 1), rođen 1832. u mjestu Komárnu, jednom od najstarijih slovačkih gradova, smještenom na granici s Mađarskom (12). Farmaciju je studirao i diplomirao 1858. u Beču, a vlasništvo ljekarne *K Sv. Trojstvu* preuzima od Ferdinanda Schamsa 1872. te ju uspješno vodi sve do svoje smrti 1904. godine (13). Kao i Horaček, i ovaj je ljekarnik uživao osobit ugled u okviru ljekarničke zajednice te je i on bio predsjednik Hrvatsko-slavonskoga ljekarničkog zbora (1891-1893) (14).



Slika 1. Josip i Ernestina Pečić. Fotografija dopuštenjem Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU.

Tijekom druge polovice XIX. stoljeća nekada prometna Mesnička ulica, jedan od glavnih srednjovjekovnih ulaza u grad, pomicanjem žarišta gospodarskih i kulturnih gradskih zbivanja s Gornjega u Donji grad, postupno i sama gubi na značenju. Donji grad širi se u smjeru juga, istoka i zapada, a Ilica do kraja stoljeća postaje glavna gradska prometnica u smjeru zapad – istok. Slijedom ovakvog razvoja grada, Josip Pečić odlučuje premjestiti svoju ljekarnu u Ilicu, neda-

leko od križanja s Frankopanskom ulicom, prema zapadu. U tu svrhu ljekarnik je u najam uzeo dio prizemlja zgrade u Ilici 42, dvokatnice koju je 1860. godine adaptirao malo poznati zagrebački graditelj Mihovil Strohmayer u romantičkom, historicističkom stilu (15). Budući da do sada nije pronađen zapis koji bi potvrdio točnu godinu preseljenja iz Mesničke ulice, možemo pretpostaviti da se radi o razdoblju posljednjih dvaju desetljeća XIX. stoljeća. Prostor ljekarne zauzimao je tri prozorske osi desnog dijela pročelja. Rijetka i vrijedna fotografija ovog lokala, sačuvana u Arhivu Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU (slika 2), dočarava nam duh starog, "historicističkog" Zagreba – ulaz flankiraju medaljoni s reljefnim portretima Eskulapa i Higije, a u središnjoj luneti, koja djelomično ulazi u zonu prvoga kata, postavljen je reljef Svetoga Trojstva, amblem same ljekarne.



Slika 2. Ljekarna K Sv. Trojstvu, Ilica 42 – rijetka i vrijedna fotografija lokala dočarava duh starog, "historicističkog" Zagreba – ulaz flankiraju medaljoni s reljefnim portretima Eskulapa i Higije, a u središnjoj luneti, koja djelomično ulazi u zonu prvoga kata, postavljen je reljef Svetoga Trojstva, amblem same ljekarne. Fotografija dopuštenjem Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU.

Josip Pečić se u Zagreb doselio sa suprugom Ernestinom i sinom Arpadom, rođenim u Požunu 1870. godine. U Zagrebu se rodio drugi sin Bela 1873. godine. Obojica su krenula, kako je tadašnja tradicija nalažala, očevim stopama i završila farmaciju u Zagrebu – Arpad 1891., a Bela 1896. godine. Međutim, kao što se nebrojeno puta sa sljedećom generacijom u nizu događalo, želje roditelja su jedno, a opredjeljenje njihovih nasljednika posve nešto drugo: Arpad je bio vrstan fotograf, član Budimpeštanskog fotokluba i Društva umjetnosti u Zagrebu (16), a Bela talentirani pijanist, s bogatom karijerom korepeticitora svoje supruge Maje Strozzi-Pečić, slavne operne pjevačice (17).

Josip Pečić odlučuje krajem XIX. stoljeća izgraditi vlastitu kuću i premjestiti ljekarnu iz unajmljenog prostora u prizemlje nove građevine. Iza ovakve odluke stoje, dakako, velike financijske mogućnosti vlasnika jedne zagrebačke ljekarne toga vremena. Ljekarnu je preselio preko puta, na južnu stranu Ilice.

Bastlov projekt secesijske ljekarne u Ilici 43

Nova Pečićeva kuća, na adresi Ilica 43, izgrađena je 1899. godine, na mjestu starijeg objekta, kao dvokatnica, s prizemnim, posebno uređenim prostorom za ljekarnu i privatnim stanovima na prvom i drugom katu. To je bio uobičajen pristup izgradnji takvih objekata koji su objedinjavali prostor ljekarne u istoj zgradi u kojoj je bio i prostor za stanovanje ljekarnika i njegove obitelji. Projekt Pečićeve zgrade izradio je tada mladi arhitekt Vjekoslav Bastl (1872-1947), u vrijeme rada u atelijeru vodećih zagrebačkih arhitekata Lea Hönigsberga i Julija Deutscha, koji se stoga često navode kao nominalni autori samog projekta (18). Treba napomenuti da su, u vrijeme gradnje nove zgrade ljekarne, na ovom potezu već izgrađene dvije kuće: uglovna kuća Hönigsberg i kuća Friedmann, također rad Hönigsberga i Deutscha (8).

Arhitekt Vjekoslav Bastl pripada prvoj generaciji učenika novootvorenog *Razdjela za obrazovanje graditelja* u sklopu zagrebačke Obrtne škole, završivši ga 1896. godine (slika 3). U atelijeru Hönigsberg&Deutsch radi do 1899., kada upisuje visoku školu arhitekture glasovitog arhitekta Otta Wagnera u Beču. O važnosti njegova najranijeg rada, ljekarne Pečić, govori podatak o objavljivanju projekta u poznatome bečkom secesijskom časopisu "Der Architekt".



Slika 3. Prvi absolventi graditeljskog tečaja Kraljevske zemaljske obrtne škole – Vjekoslav Bastl sjedi prvi slijeva. Fotografija iz spomenice Obrtne škole.

U povijesti hrvatske arhitekture ovaj je rad označen ne samo kao jedan od najranijih predstavnika vagnerovske secesije u Zagrebu nego i kao "ishodište zagrebačkog modernizma" (18) (slika 4). Nakon stjecanja diplome u Beču 1902., Bastl se vraća u Zagreb i ponovno se pridružuje atelijeru Hönigsberg&Deutsch, s kojim izvodi niz vrlo vrijednih projekata do 1906. godine, kada postaje samostalni projektant. Radi se o važnim zagrebačkim građevinama, kao što su: Etnografski muzej, kuća Kallina u Masarykovej ulici, kuća Rado na Trgu bana Jelačića (19). Ljekarna Pečić, njegov prvi izvedeni projekt, ostaje mu kroz cijelo djelovanje osobita preporuka, jer mu otvara put za dugogodišnju



Slika 4. Izvorna fasada Ljekarne, Ilica 43. Fotografija dopuštenjem Arhiva za likovne umjetnosti HAZU.

suradnju s drugim zagrebačkim ljekarnicima: godine 1903. za ljekarnika Eugena Viktora Felleru projektira i gradi gradsku stambenu rezidenciju na Tomislavovu trgu 4, nakon toga, 1905. godine, za istog naručioca izvodi uglovnicu u Jurišićevoj 1, poznatu po velikoj boci Fellerova Elsa-fluida (2), a 1927/8. za ljekarnika Vlatka Bartulića izvodi ljekarnu i stambenu zgradu na Dolcu 1 (3).

Nova Pečićeva zgrada u Ilici 43 izvedena je u modernoj čeličnoj konstrukciji koja omogućuje otvaranje prizemnog dijela u velike ostakljene izloge s centralnim ulazom. Fasada je prvotno bila bogato ornamentirana reljefima, sa secesijskim oblikovanim natpisom "Ljekarna Jos. Pečić Apotheke" u zoni između prvog i drugog kata. Na središnjem, povišenom zabatu, natkriven ostakljenom nadstrešnicom, nalazio se reljef "Sveto Trojstvo", djelo akademskog kipara Rudolfa Valdeca (1872-1929), ujedno i osobnog prijatelja



Slika 5. Izvorni secesijski namještaj Ljekarne, Ilica 43. Preuzeto iz kataloga "Secesija u Hrvatskoj" (16).

obitelji Pečić. Unutrašnjost Ljekarne bila je opremljena secesijskim namještajem, naručenim upravo za ovaj prostor i specifičnu svrhu (slika 5). Zgrada je u skladu s Pečićevim ugledom i mogućnostima, dakle, trebala predstaviti svog vlasnika kao djelatnog i moćnog ljekarnika, ali istodobno i rafiniranog naručitelja. Ova se tvrdnja može vrlo lako argumentirati već i usputnim listanjem onovremenog dnevnog tiska u kojem se obitelj Pečić pojavljuje kao dio najuže društvene elite, na fotografijama sa svečanih balova, koncerata i ostalih "glamuroznih" događaja u gradu. Prezime Pečić susrest će se i pri svakom ozbiljnijem istraživanju likovnih i glazbenih umjetnosti kraja XIX. i prvih triju desetljeća XX. stoljeća, ne samo u popisima kupaca umjetničkih djela nego i u brojnim pismima i memoarima pojedinih umjetnika, bliskih prijatelja Bele i Arpada Pečića (20). Naime, u najbližem susjedstvu Ljekarne nalazilo se nekoliko žarišnih točaka okupljanja likovnih umjetnika: Salon Ullrich, galerija Antuna Ullricha starijeg, nešto niže niz Ilicu netom osnovana Privremena viša škola za umjetnost i umjetni obrt (današnja Akademija likovnih umjetnosti), ali i danas zaboravljena, tada vrlo popularna restauracija "Jazbina", okupljalište mladih umjetnika, profesora i studenata Akademije, te intelektualaca kao što su Antun Gustav Matoš, Ljubo Wiesner, Franjo Horvat-Kiš i mnogi drugi (20). I dok je Arpad Pečić izrađivao fotoportrete svojih prijatelja – umjetnika, Bela Pečić posvetio se pijanističkoj karijeri uz suprugu Maju koju je pratio na nastupima diljem Europe. Ovaj slavni par sudjelovao je i u društvenom životu ljekarnika te su primjerice bili primijećeni svojim nastupom na prvome farmaceutskom plesu, organiziranom u okviru Jugoslaven-skog akademskog farmaceutskog kluba, o kojem detaljnije izvješće izlazi u tadašnjem dnevnom tisku, no i u staleškoj rubrici Farmaceutskoga vjesnika iz 1922. godine:

Naša prva plesna priredba

Bila je sretna zamisao Jug. akad. farmac. kluba, da priredi svoj prvi ples, te da takovom priredbom stupi pred širu javnost. Tom prigodom veli zagrebački dnevnik "Večer", "da naši farmaceuti uživaju lijepe simpatije u Zagrebu" a naša je dužnost, da te simpatije ne uništimo, već da ih nastojimo povećati, pa tako da se uzdignemo iz sfera običnih i karakterističnih "Giftmischer-a". Tu zamisao je J. A. F. K. u zajednici sa Hrv. farmac. društvom priveo u djelo dne 16. veljače t. g. Tog dana je bio prvi farmaceutski ples s koncertom na kojem su iz blagonaklonosti sudjelovali: gđja Maja de Strozzi, gđjice Štefica Sestric i Štefa Rodanne, te gg. Mr. Bela pl. Pečić, Oskar Jozefović i Arnold Flogl, te svojim prisućem uveličali tu priredbu, a da pri tome nisu žalili truda. - Nešto iza devet sati počeo je koncert. Koncerat je veoma lijepo uspio, kako je bilo i očekivati, a "moralni uspjeh je bio vanredan", kako veli zagrebačka "Večer". Nadalje isti list veli: "Osam točaka programa imalo je u prisutnoj publici vrlo veliki uspjeh. Gđja Maja de Strozzi bila je u svojoj odličnoj formi kao i ostali pjevači" Drugo ne bih imao što napomenuti, jer moralni uspjeh se dade teško perom opisati. - Iza koncerta prešlo se je na ples, koji je bio veoma intiman i otmien, a potrajao je u veselom raspoloženju do 5h u jutro. Koncertu je prisustvovao o. g. rektor prof. Varičak, prof. dr. Janeček, prof. dr. Vouk, prof. dr. Joanović, a prof. dr. Domac bio je spriječen bolešću. Nadalje su bila prisutna sva gg. vlasnici, kao i saradnici i studenti. Evo, početak je tu, te bilo bi poželjno, da ovaj prvi ples ne ostane osamljen, već da mladi kolege nastave istim stopama (21).

Novi vlasnici K Sv. Trojstvu i daljnja sudbina zgrade ljekarne

Josip pl. Pečić umire 1904. godine. Već godinu ranije ljekarnu nasljeđuje supruga, a vodi je sin Bela, koji ostaje providnikom do 1907. godine. Iako su oba sina radila u ljekarni nakon završenog studija farmacije (Bela od 1896., Arpad od 1897. godine), uskoro nakon očeve smrti prestaju se baviti ljekarničkom strukom. Arpad, nažalost, umire već 1912. godine, a Bela se potpuno posvećuje glazbenoj karijeri, muzicirajući sa ženom, ali i surađujući s posinkom, kasnije svjetski poznatim kompozitorom Borisom Papandopolom. Sa suprugom se kasnije preselio u novosagrađenu vilu u Samoboru, gdje su se "svake nedjelje sastajala velika društva, intelektualci, umjetnici..." (22). Bela Pečić umire 1938. godine, a pokopan je na samoborskom groblju.

Vlasništvo ljekarne 1908. preuzima Bruno Vouk (1880-1944) (slika 6). Tako ljekarna prelazi u ruke predstavnika još jedne ljekarničke obitelji koja je dala nekoliko istaknu-



Slika 6. Bruno Vouk (1880-1944). Fotografija dopuštenjem Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU.

tih ljekarnika i farmaceuta toga vremena. Valentin Vouk (1845-1924), Brunin otac, diplomu je magistra farmacije stekao 1871. u Beču, kondicionirao je u Ljubljani, Kamniku, Bjelovaru, Krapini, Zagrebu, Varaždinu i u Beču. Bio je providnikom ljekarne u Lepoglavi, a 1872. preuzeo je ljekarnu *Crnom orlu* u Gospiću, koju vodi sve do 1908., kada se, predavši vodstvo ljekarne svom sinu Konstantinu (1881-1968), nastanjuje u Zagrebu, gdje kupuje ljekarnu Pečić. Dva njegova sina, Bruno i Konstantin, bili su, dakle, istaknuti predstavnici ljekarničkog staleža, dok je treći, Vale Vouk (1886-1962), postigao naslov kraljevskoga sveučilišnog profesora i priznatog stručnjaka na polju prirodnih znanosti, specijalno botanike (23). Postavljen je dekanom Filozofskog fakulteta (1921-1924), a 1924. godine izabran je za redovitog člana tadašnje JAZU (24).

U vrijeme kada ljekarnu preuzima Bruno Vouk, grad Zagreb je imao 76.000 stanovnika i 15 ljekarni, s time da je samo u razdoblju 1903-1919. ustrojeno 6 novih. Stoga su se članovi Hrvatsko-slavonskoga ljekarničkog zbora među kojima je bio i mladi vlasnik ljekarne K Sv. Trojstvu, na skupštini Zbora usprotivili otvaranju nove ljekarne koja je trebala imati sjedište u Savskoj ulici (25). Bruno Vouk je isprva veliki dio svog vremena posvećivao ljekarničkom poslu, no kasnije i on počinje aktivno zastupati interese svog staleža. Isprva je sudjelovao u vijeću Zbora obnašajući dužnost tajnika, a potom do 1919. njegova predsjednika. Godine 1925. imenovan je članom Povjerenstva za pregled trgovina koje se bave prodajom lijekova, a niz godina bio je članom ravnateljstva veletrgoerije ISIS. Njegovim je nasto-

janjima utemeljena škola za ljekarničke vježbenike u kojoj je predavao kolegij *Uvod u kemiju*. Ova predavanja otisnuta u Ljekarničkom Vjesniku služila su dugi niz godina kao prvi priručnik iz kemije namijenjen farmaceutima (26). Uz navedeno bio je izabran i za predsjednika Prvostupanjškoga disciplinskog suda *Apotekarske komore Sekcije za Savsku i Vrbasku banovinu* (27).

PEČIĆ-eva mast za djecu

Jedino originalno



sa ovom zaštitnom markom.

Priznanice stoje na uvid sa svih strana svijeta, jer je jedina sbija dobra i djelovanjem sigurna.

Preporučeno sredstvo kod djece mjesto uobičajene posipe zbog priznatog joj djelovanja. Ne sadržaje štetnih sastavina, a niti škroba, kojega ima u svakoj posipi.

Potonji više škodi nego koristi, budući on sa toplinom i vlagom dječje kože prelazi u vrijenje, te tvori krutu koru, a ova draži nježnu kožu djece. Preporuča se također gospodjama za njegu lica i ruku osobito za zimske dobe, kad najradje koža ispuca. Mjesto pudra upotrebljuje se također „Kindersalbe“ vrlo rado, jer kožne pore ne zatvara, a dnevnim uporabom daje svježinu i glatkoću koži lica.

Zacjeljuje svaku ranu, odstranjuje lišaje, kraste, prište, znojenje, zajedine, a osobito je prokušana proti opeklinam.

Kutija 60 filira.

Glavno skladište imade:
Mr. Ph. Dr. B. VOUK
ljekarnik

ZAGREB.

REG. V. LOVSTIN, ZAGREB.

Slika 7. Pečićeva mast za djecu – letak u vrijeme vlasništva Brune Vouka. Arhiva Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU.



Slika 8. Koverta Ljekarne K Sv. Trojstvu u vrijeme vlasništva Brune Vouka. Arhiva Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU.

Kao što je vidljivo iz sačuvanih reklamnih letaka (slike 7. i 8), Bruno Vouk je s Ljekarnom otkupio i pravo prodaje zaštićenog Pečićeva specijaliteta, tzv. *Pečićevu mast za djecu* koja je zacijelo još u to vrijeme bila jako popularna. Ovaj je specijalitet kasnije Odlukom Ministarstva unutarnjih poslova 1943. godine zabranjen s obrazloženjem da *Pečićeva dječja mast nema po sastavu, nazivu ili opremi, dakle niti po vanjskom svojstvima nikakove specijalnosti* (28).

Prema dopisu Gradskoga fizikata iz 1934. područje koje je potpadalo u djelokrug koji je opskrbljivala Ljekarna dr. Brune Vouka uključivalo je Ilicu (obje strane od Mesničke i Frankopanske ulice do Pejačevićeva trga), Frankopansku, Dalmatinsku, Medulićevu do Prilaza, Mesničku, Streljačku, Tuškanac, Josipovac, Mošinskoga i Rokovu ulicu. Budući da je 1934. osnovana 31. po redu javna apoteka u Zagrebu, došlo je do promjene područnog djelovanja Ljekarni Ladislava Gayera i Brune Vouka. Područje Voukove Ljekarne je tada uključivalo obje strane Ilice od Mesničke i Frankopanske ulice do uključivo broja 82 odnosno 65, Frankopansku, Dalmatinsku, Medulićevu do Prilaza, Mesničku, Streljačku te Tuškanac i Josipovac (29).

Godine 1937. Bruno Vouk se preselio u Sarajevo, a rješenjem Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja iz 1937. polovica vlasništva Ljekarne s realnim pravom prenesena je na magistra farmacije Ernesta Fincija, a druga polovica na Julija Grina (30). Nakon dvije godine je Ljekarna K Sv. Trojstvu prenesena s dotadašnjih vlasnika Ernesta Fincija i Julija Grina na magistra farmacije Hansa Bramera u jednoj polovini te po jednu četvrtinu na magistra farmacije Eduarda Dostala i njegovu suprugu Mariju Dostal, rođenu Štrbik (31). Iste godine odobreno je da Ljekarnu kao provizor vodi mr. ph. Hans Bramer (32). Odlukom Ministarstva zdravstva, a temeljem 21. članka *Zakona o ljekarnama i nadzoru nad prometom lijekova* ukinuta je dozvola za pravo ljekarenja ove Ljekarne (33). Ta je odluka 19. rujna 1941., ipak, stavljena izvan snage, te je 31. studenoga iste godine odobreno vlasnicima Ljekarne da umjesto Hansa Bramera postave providnikom Ankiu Gredičak-Barišić (34). Eduard i Marija Dostal, vlasnici polovine Ljekarne s realnim pravom prenijeli su 1943. godine kupoprodajnim ugovorom od 1. listopada 1943. polovicu vlasništva Ljekarne na magistru

farmacije Veru Dostal, rođenu Vouk, kćer Brune Vouka (35, 36). U to vrijeme, Ljekarna u vlasništvu Dostal-Gradičak radi i kao zastupstvo Kemijsko-farmaceutske tvornice S. A. La Sintetica baveći se uvozom i stavljanjem u promet pojedinih ljekovitih pripravaka. Godine 1945. vraćena je polovina vlasništva Ljekarne Hansu Brameru presudom Kotarskoga narodnog suda za grad Zagreb (37), a 1946. preuzima ju Zemaljska uprava državnih ljekarni (38).

Poput mnogih drugih, i ova je Ljekarna tako prolazila put promjene vlasništva do konačne nacionalizacije. Na tom putu smjenjivali su se vlasnici i provizori, prolazeći sudbinu koji im je predodredio politički poredak i smjena različitih državnih vlasti. Paralelno sa smjenom vlasnika, Ljekarna je mijenjala lokacije, ali i vanjski izgled. U razdoblju 1920-ih i 1930-ih godina dolazi do raskida moderne arhitekture s nefunkcionalnim i "kičastim" stilom secesije – sličnu sudbinu imala je i Bastlova zgrada Elsa-fluida na Trgu bana Jelačića, ali s vidnom razlikom u kvaliteti novoga rješenja (2). Prvobitno secesijska zgrada Ljekarne K Sv. Trojstvu grubo je prerađena 1933. godine – otučena je fasada s bogatim ornamentima i reljefom Sv. Trojstva, a također su izmijenjeni i otvori u prizemlju ugradnjom novog portala (slika 9). Adaptaciju potpisuje ovlašteni arhitekt ing. Moses Lorber, za tadašnje vlasnike zgrade, Julija i Gusti Kaiser (39). Do današnjeg vremena nije se očuvao niti secesijski namještaj same Ljekarne, a o bogatstvu unutarnjeg i vanjskog originalnog uređenja sada govori samo nekoliko sačuvanih fotografija. Premda se i danas u prostoru prizemlja nalazi podružnica Gradske Ljekarne, na negdašnji izgled podsjećaju još jedino originalne keramičke podne pločice (40). Fond najranijih zagrebačkih ljekarni time je znatno osiromašen i na primjeru Ljekarne K Sv. Trojstvu, nekada tipičnom predstavniku secesijskog arhitektonskog ostvarenja.



Slika 9. Današnje stanje zgrade, Ilica 43.

Ovim radom temeljenim na do sada neobjavljenim arhivskim izvorima nastavljamo istraživanja historiografije Ljekarništva, rekonstruirajući kronologiju vlasništva i lokacija i identificirajući dvije do sada potpuno nepoznate lokacije još jedne zagrebačke Ljekarne. Uvjerene smo da će naša istraživanja biti poticaj svima koji takva nastojanja smatraju važnim dijelom čuvanja i zaštite postojećih spomenika naše Ljekarničke baštine.

Literatura

1. Shaping the Great City (edited by Eve Blau, Monika Platzer). Munich, London, New York: Prestel, 1999.
2. FATOVIĆ-FERENČIĆ S, FERBER BOGDAN J. Ljekarnik Eugen Viktor Feller. *Medicus* 1997; 6:277-84.
3. FATOVIĆ-FERENČIĆ S, FERBER BOGDAN J. Tragom slike Nikole Šubića Zrinskog: kronologija kraljevske dvorske Ljekarne "K Zrinskomu". *Medicus* 2004; 12: 143-50.
4. FATOVIĆ-FERENČIĆ S, FERBER BOGDAN J. 400 godina dokumenta o Ljekarni Sv. Marije na zagrebačkom Kaptolu (1599-1999). *Medicus* 2000; 9:129-35.
5. TARTALJA H. 600 godina zagrebačkog Ljekarništva 1355-1955. Zagreb: Farmaceutsko društvo Hrvatske, Institut za povijest farmacije 1955, str. 88.
6. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU – Evidencija Ljekarnika.
7. Zagrebački leksikon, knj. 2 – Mesnička ulica. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Masmedia, 2006.
8. Podaci dobiveni ljubaznošću Ane Vranić iz Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode grada Zagreba.
9. MIROSLAV HORAČEK. Arhiva Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU – Evidencija Ljekarnika.
10. FERDINAND SCHAMS - Arhiva Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU – Evidencija Ljekarnika.
11. Osobne vijesti - Ferdinand Schams. *Farmaceutski vjesnik* 1910; 6: 95.
12. Državni arhiv u Zagrebu, fond zavičajnici - Potvrda o vjerodostojnosti pripadnosti ugarskom plemstvu obitelji Pečić, spis br. 8803 i 8804.
13. JOSIP PEČIĆ - Arhiva Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU – Evidencija Ljekarnika.

14. TARTALJA H. 600 godina zagrebačkog ljekarništva 1355-1955. Zagreb: Farmaceutsko društvo Hrvatske, Institut za povijest farmacije, 1955, str. 96.
15. DOBRONIĆ L. Graditelji i izgradnja Zagreba u doba historijskih stilova. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1983., str. 44.
16. Secesija u Hrvatskoj. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2003., str. 573.
17. BELA PEČIĆ – Hrvatski leksikon, Sv. II, Zagreb: Naklada Leksikon d.o.o., 1997.
18. LASLO A. Vjekoslav Bastl, Čovjek i prostor 1-2, 1995., str. 22-29.
19. FATOVIĆ-FERENČIĆ S, DER-HAZARIJAN VUKIĆ A. Eugen Rado - liečnik za zube i usta (Arhivski izvori), Acta Stomatologica Croatica, 1998; 32: 475-482.
20. TKALČIĆ KOŠČEVIĆ A. Sjećanja na prve generacije Umjetničke akademije u Zagrebu. Zagreb: HAZU – Arhiv za likovne umjetnosti, 2007.
21. Vijesti Jugoslavenskog akademskog farmaceutskog kluba. Farmaceutski vjesnik, 1922. 12: 75.
22. ALEN ČEMELJIĆ. Maestro. Sušačka revija, br. 54/55, 2006. (intervju s gđom Majom Papandopulo-Mijač, kćerkom Borisa Papandopula).
23. Anonimno. Rijedak jubilej. Vjesnik ljekarnika 1924; 6: 260-61.
24. KUČAN Ž. (ur.) 120 godina nastave prirodoslovlja i matematike na Sveučilištu u Zagrebu. Zagreb: PMF 1996.
25. Farmaceutski vjesnik. Skupština 1909: 3:178.
26. Dr. mr. ph. BRUNO VOUK. Vjesnik ljekarnika 1944; 26:313-14.
27. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU. Fond: Dokumentacija Apotekarske komore, spis 85./1934. od 31. siječnja 1934.
28. Staleške vijesti. Nedoželjeni pripravci. Nezavisna Država Hrvatska. Ministarstva unutarnjih poslova. Glavno ravnateljstvo za zdravstvo R.Z. broj 37.845-1943. Vjesnik ljekarnika 1943; 25:281.
29. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU. Fond: Dokumentacija Apotekarske komore, spis 184./1934 od 18. ožujka 1934.
30. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU. Rješenje Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja br. 26439 od 11.10.1937.
31. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti. Spis: Krajevina Jugoslavija Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja sanitetsko odelenje S. br. 18048 od 11.06.1939.
32. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti Spis: Krajevska banska uprava Savske banovine u Zagrebu odjeljenje za socijalnu politiku i narodno zdravlje broj 38426/VI-1939 od 20.8. 1939).
33. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti: Z. br :36.621-1941 od 8.9. 1941.
34. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti: spis br: 50.155-Z-1941.
35. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti: Ministarstvo unutarnjih poslova br. 48.761-1943. od 18. 10. 1943.
36. Staleške vijesti. Prenos realne ljekarne Sv. Trojstvu u Zagrebu. Vjesnik ljekarnika 1943; 25: 361.
37. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti: FDH Ministarstvo narodnog zdravlja Apotekarski odjel spis br.: 6873-1945.
38. Arhiv Odsjeka za povijest medicinskih znanosti. Fond financija VI rajona spis br.: 8001.83 od 1946. godine.
39. Državni arhiv u Zagrebu, fond: Građevinska dokumentacija - Ilica 43.
40. Na ovom podatku zahvaljujemo ing. Kseniji Petrić iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu.

Adresa za dopisivanje / Corresponding Address*Prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, dr. med.**Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti**Odsjek za povijest medicinskih znanosti**Zavoda za povijest i filozofiju znanosti**10000 Zagreb, Gundulićeva 24/III.**E-mail: stella@hazu.hr***Primljeno / Received***1. 2. 2008.**February 1, 2008***Prihvaćeno / Accepted***13. 2. 2008.**February 13, 2008*